

PIRLS
2016

PROGRESS IN INTERNATIONAL READING LITERACY STUDY

Lesehefte

TIMSS & PIRLS
International Study Center
Lynch School of Education, Boston College

© IEA, 2015

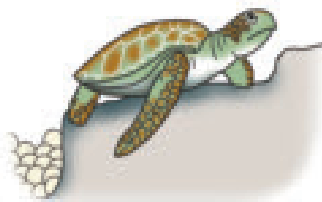

Innhold

Macy og den røde høna _ _ _ _ _ 3

*Den grønne havskilpaddens
reise for livet* _ _ _ _ _ 11

Macy og den røde høna

Av Prue Anderson

Macy løsnet kroken på døren til hønseburet. Hun åpnet den og smilte mens en sky av høner eksploderte ut i hønsegården. Med mye risting med fjærene og kakling roet de seg og begynte å spise middagsrestene som Macy hadde strødd ut til dem. Som vanlig tok den røde høna ledelsen, snappet de beste matrestene, hakket etter hver høne som prøvde å komme i veien for henne og ståket og flakset hit og dit.

“Hvorfor lar de andre hønene den røde høna sjefe over seg på den måten?” hadde Macy spurt moren.

“Høns har en hakkeorden,” forklarte moren. “Det er den modigste og sterkeste høna som bestemmer. Hun kan hakke på alle de andre hønene, men ingen kan hakke på henne. Den neste høna i hakkeordenen kan hakke på alle andre høner, men ikke på topphøna, og slik går det hele veien nedover rangstigen, så det er virkelig synd på høna som er nederst av alle. Høns liker en sjefete leder.”

Men Macy hadde et annet syn på dette. Hver kveld måtte hun stenge hønsene inn i buret igjen, slik at rever og ugler ikke kunne få tak i dem. Dette var hennes jobb. Alle i den store familien hennes hadde jobber. Da det begynte å mørkne, var alle hønsene glade for å gå tilbake i buret. Det vil si, alle unntatt den røde høna. Hun pleide å late som om hun gikk mot døren i buret, men i siste øyeblikk løp hun til siden og ventet på at Macy skulle løpe etter henne.

Et annet knep var å sitte midt i hønsegården. Så snart Macy kom nær nok til å bøye seg ned for å løfte henne opp, slo høna hardt med vingene slik at Macy ikke fikk tak i henne, for deretter å løpe av sted igjen. Etter hvert, når den røde høna syntes at Macy hadde løpt etter henne lenge nok, ruslet den rolig inn i buret av seg selv, og de små røde øynene hennes lyste triumferende mens Macy slamret burdøren igjen etter henne.

Macy hadde forsøkt å lokke den røde høna ved å legge favorittmaten hennes inne i buret om kvelden, men høna lot seg ikke lure. Macy hadde forsøkt å slamre med grytelokk for å skremme den røde høna, men hun skremte de andre hønsene så mye at de sluttet å verpe i to dager.

Macy gikk for å finne faren. “Jeg trenger å gi den røde høna en lærepenge,” sa hun. “Jeg skal la henne være ute hele natten og slåss mot rever og ugler. Det vil lære henne å gå inn i buret når jeg sier det.”

“Macy,” sa far, da han snudde seg for å se på henne. “En høne kan ikke slåss mot rever og ugler, og vi trenger hønsene våre. Vi trenger alle eggene vi kan få.”

Han smilte. “Dessuten ville det ikke løse problemet ditt, fordi den neste høna i hakkeordenen ville bare overta plassen til den røde høna.” Han vendte tilbake til arbeidet sitt.

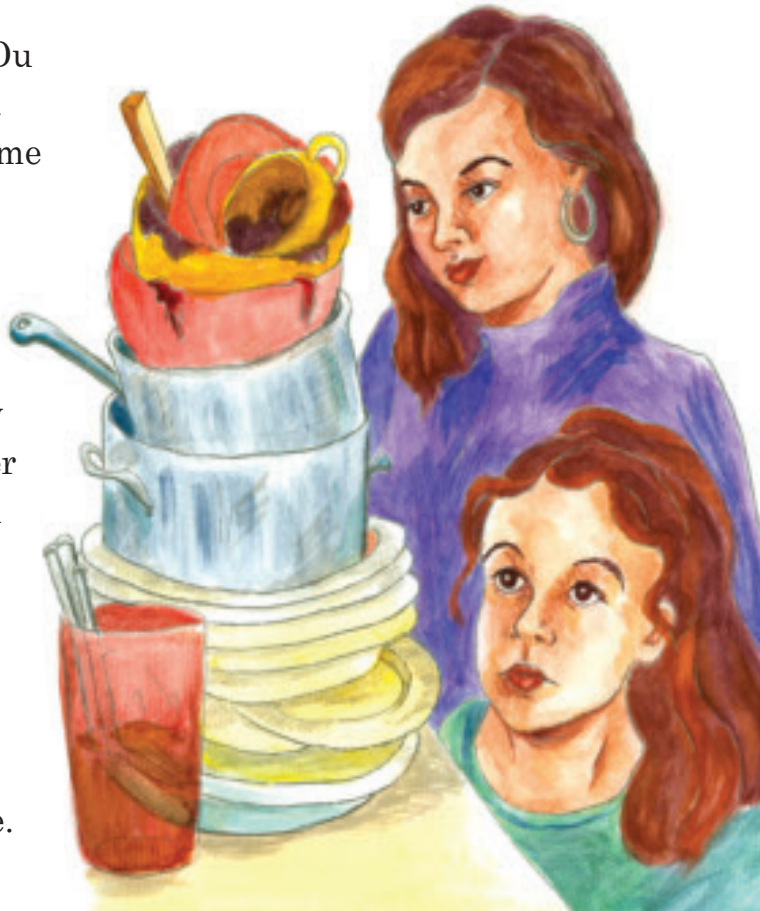
Macy marsjerte inn på kjøkkenet. “Mor, jeg liker ikke jobben min. Jeg trenger en annen jobb.”

“Det er da lett,” sa mor. “Du kan lage middag.” Macy så på kjøkkenbenken med den enorme haugen med mat som skulle renskes, skjæres opp og røres i for å mate hele familien hennes.

“Du kan vaske opp.” Macy så på stabelen av skitne gryter og panner fra kvelden før som fremdeles sto i en haug på benken.

“Du kan passe babyen.” Macy så på lillesøsteren, som fornøyd moste en banan inn i ansiktet, håret og klærne sine.

Macy trakk seg ut kjøkkendøren. “Jeg skulle gjerne hatt jobben din,” ropte moren etter henne.

Samme kveld, mens Macy jagde den røde høna rundt i hønsegården, så hun en ugle som dalte ned på andre siden av gjerdet som omringet hønsegården.

Ugla feide over gresset på sine enorme, hvite vinger, grep en mus med klørne og fløy raskt tilbake til skyggene. Dette gav Macy en idé. Neste dag fikk Macy tak i streng og et stykke hvitt tøy og laget to store vinger på enden av en lang stang. Hun forklarte planen for broren Sam.

Samme kveld, mens Macy som vanlig sprang etter den røde høna, kom Sam ut i hønsegården med stangen som Macy hadde laget. Han fikk vingene til å feie mot den røde høna. Høna sluttet å løpe og bruste med fjærene, kaklet rasende og slo med vingene, klar til å møte angriperen, men de hvite vingene kom stadig nærmere. Kaklingen til den røde høna ble svakere. Hun bøyde seg lavt ned mot bakken, med nebbet pekende oppover, klar til å hakke dersom hun fikk sjansen. Plutselig tok Macy et skritt fram.

Macy ropte til de hvite vingene. Hun slo de hvite vingene med hendene og skjøv dem bort. Broren hennes løftet vingene opp. Så kom de ned igjen mens Macy sloss mot dem. Den røde høna så alt dette med de små, stikkende øynene sine, mens den krøp sammen ved Macys føtter. Endelig gav de skremmende vingene opp og fløy av sted.

Macy bøyde seg ned og rakte hendene ut. Den røde høna skyndte seg mot henne og la nebbet forsiktig på Macys arm. Macy kunne kjenne hvordan det vesle hjertet banket i det fjærkledte brystet mens hun bar høna tilbake til buret. Hun holdt høna tett inntil seg helt til hønehjertet slo saktere, satte den deretter forsiktig inn i buret og smilte til Sam.

“Nå er det du som er øverst på hakkeordenen,” lo Sam.

Slutt på del 1.
Nå skal du gå til
spørsmålsheftet.

Den grønne havskilpad- dens reise for livet

Fra Turtle Travels
Av Gary Miller

Opp av sanden

Det er en stjerneklar natt i august. Et reir med egg ligger nedgravd i sanden mer enn 60 cm under overflaten på en strand i Costa Rica. Reiret inneholder over 100 egg som er lagt av en grønn havskilpadde, og alle er omtrent på størrelse med en golfball.

Én av skilpaddeungene begynner å røre på seg og komme seg ut av egget. Skilpaddeungen river i eggeskallet med spissen på nebbet. Mens den fremdeles er begravd under sanden, kommer havskilpaddeungen seg løs. Snart yrer det av liv i hele reiret.

Skilpaddeungen bruker luffene til å klatre stadig høyere opp. Det kan ta mer enn en dag å nå overflaten.

Ut i vannet

Når den nyklekte skilpaddeungen kommer seg ut av sanden, blir den dradd mot måneskinnet som gjenspeiles i havet. Heldigvis er det ingen lys som skinner fra gater eller hus i nærheten. Slike lys kan forvirre en skilpaddeunge. De kan få den til å gå feil vei, bort fra havet.

Den nyklekte skilpaddeungens ferd mot havet er et kappløp for å overleve. Hun er ikke større enn en valnøtt. Krabber og fugler, som natthegrer, snapper opp noen av de andre skilpaddeungene på stranda. Denne skilpaddeungen klarer å komme seg i vannet.

De skummende brenningene tvinger skilpaddeungen tilbake. Hun strever med å svømme mot de brytende bølgene. Den nyklekte skilpadden fortsetter å svømme gjennom hele den første dagen og natta, og svømmer så de neste to dagene uten å sakke på farten.

Ut på det åpne havet

Den nyklekte skilpaddeungens reise over det åpne havet kalles ofte “de tapte årene.” Forskerne vet lite om denne fasen i en grønn havskilpaddens liv. Den flytter seg kanskje med strømmene, og flyter med matter av tang og tare.

Den nyklekte skilpaddeungen kan spise reker, små maneter og snegler som driver inn og ut mellom tangen og taren. Dessverre inneholder havet også plast og avfall som folk har kastet fra seg. Det kan være livsfarlig for skilpadden å spise dette.

Havet inneholder også mange andre farer. Rovfisk som hai svømmer under skilpadden, og store fugler flyr over henne. Heldigvis får hun litt beskyttelse av fargen på skallet. Bunnen på skallet er nesten hvitt, og derfor kan det hende at hai som svømmer under henne ikke får øye på henne i sollyset. Oppå er skallet hennes mørkt, slik at hun blir vanskelig å se ovenfra i det mørke vannet.

Vokser opp som grønn

Etter flere år når hun ungdomstadiet. Hun er ikke lenger nyklekket, men hun er heller ikke voksen. Skallet hennes er stort som en middagstallerken. Nå er tiden inne for å forlate det åpne havet og trekke inn mot de varme kystfarvannene utenfor Florida i USA.

Med et større skall, er hun tryggere enn da hun var nyklekket. Selv om hun av og til slurper i seg én og annen manet, spiser hun nå for det meste alger og sjøgress.

Årene går mens hun langsomt vokser seg større. Hun drar lenger fra land til beitesteder hvor hun når voksenstadiet.

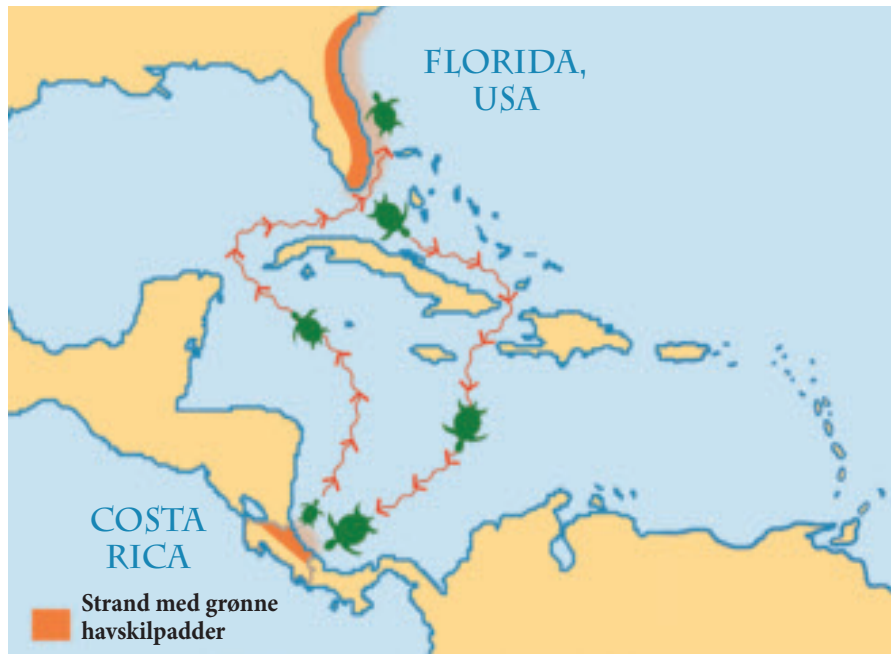
Om natten hviler hun seg i vannet under steiner og rev, mens hun holder pusten i inntil fem timer. Hver dag kommer hun tilbake til det samme stedet med sjøgress som kalles skilpaddegress. Som en plenklipper holder skilpadden dette beitestedet kortklippet. Når hun spiser sjøgress og alger, blir kroppsfettet hennes grønnfarget. Det er faktisk slik de grønne havskilpaddene fikk navnet sitt!

Tilbake til sanden

Når skilpadden er omkring 26 år gammel, er voksenskallet hennes blitt mer enn én meter langt, og hun veier omkring 150 kg. Nå drar hun avsted på et nytt eventyr. Hun setter ut på den lange ferden tilbake til stranden der hun ble født. Nå skal hun legge sine egne egg.

Havskilpadden må kanskje svømme over 1000 km, men hun er godt utstyrt til reisen. Luffene er som vinger. Hun flyr gjennom vannet.

Forskerne studerer fortsatt hvordan en havskilpadde kan finne veien over havet. De tror skilpaddene kan føle endringer i jordas magnetfelt. Endringene kan hjelpe skilpaddene med å skape et slags tankekart. Minner av kjemiske stoffer eller lukter i vannet kan også hjelpe skilpaddene med å finne fram.

Når hun er tilbake på stedet hvor hun ble klekket, finner hun seg en make. Noen få uker etterpå venter hun til det blir mørkt og kryper deretter opp på stranda.

Neste generasjon

Skilpadden er nå ute av vannet og strever med å bevege seg på land. Hun kryper til et sted hvor høyvannet ikke kan vaske bort eggene hennes. Hun graver en stor grop med framluffene. Dette skal bli reiret hennes. Med bakluffene graver hun et mindre hull inni gropen.

Etter to timers hardt arbeid er hun klar til å legge mer enn 100 læraktige, hvite egg inni den minste, dypeste gropen. Hun dekker dem med sand. Deretter kaster hun sand over hele redet.

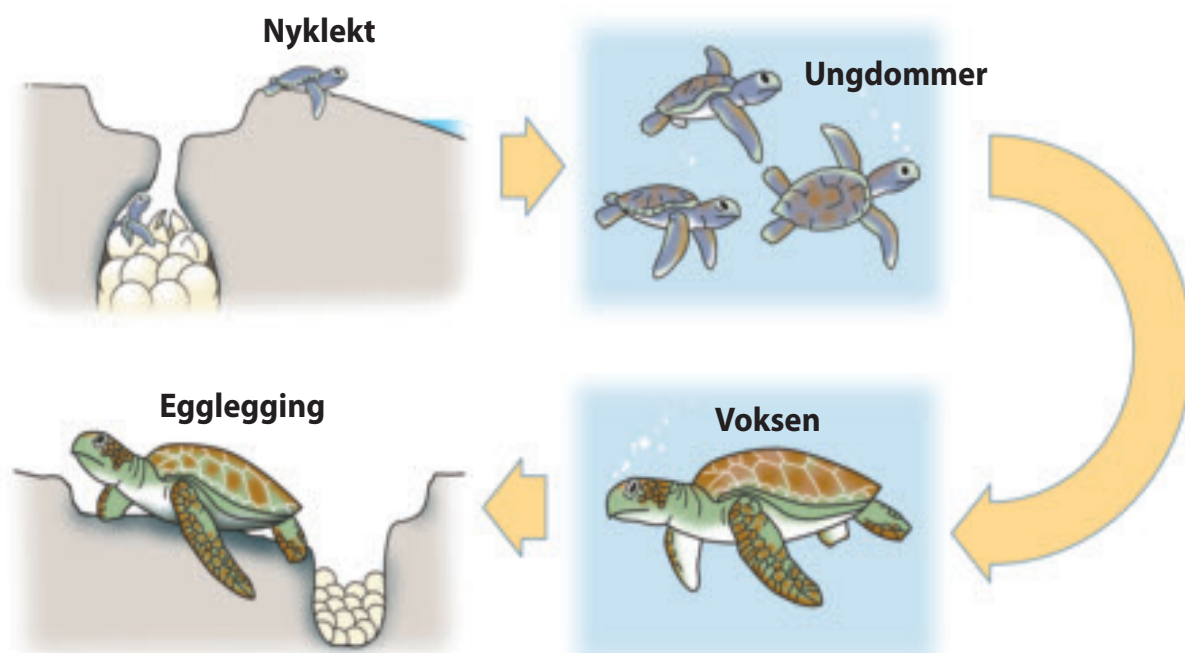
I løpet av de neste to månedene graver hun tre reir til og legger egg i dem. Etter to måneder bryter skilpaddeungene ut av eggene og legger ut på sin egen reise.

Skilpadder lever videre

Når hun har lagt alle eggene, drar den voksne havskilpadden tilbake til beitestedet utenfor kysten av Florida. Med få års mellomrom vender hun og andre voksne skilpadder tilbake til denne stranda for å legge flere egg.

Alle grønne havskilpadder gjør dette gjennom hele livet, som kan vare i 80 år. I denne tiden vil tusenvis av grønne havskilpadder bli født og dra ut på det åpne havet.

Reise ut på sjøen og tilbake igjen

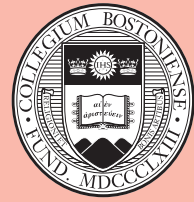

Stopp

Slutt på del 2. Nå skal du gå til spørsmålsheftet.

BOSTON
COLLEGE

PIRLS
2016

Lesehefte

© IEA, 2015
International Association
for the Evaluation of
Educational Achievement

pirls.bc.edu

